

УДК 519.652+519.673

МОДЕЛЮВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МНОГОЧЛЕНІВ БЕРНШТЕЙНА НА БАЗІ ЗАСОБІВ ТЕОРІЇ R-ФУНКЦІЙ

Лісін Д.О., к.т.н., доцент, ХНУ ім. В.Н. Каразіна,
Лісіна О.Ю., к.ф.-м.н., доцент, ХНАДУ

Анотація. Розглядаються питання розробки програми для інтерактивного моделювання геометричних об'єктів за допомогою пакету прикладних програм Matlab із використанням багаточленів Бернштейна і конструктивних засобів теорії R-функцій.

Ключові слова: R-функції, поліноми Бернштейна, криві Без'є, геометричне моделювання.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ГЕОМЕТРИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МНОГОЧЛЕНОВ БЕРНШТЕЙНА НА БАЗЕ СРЕДСТВ ТЕОРИИ R-ФУНКЦИЙ

Лисин Д.А., к.т.н., доцент, ХНУ им. В.Н. Каразина,
Лисина О.Ю., к.ф.-м.н., доцент, ХНАДУ

Аннотация. Рассматриваются вопросы разработки программы для интерактивного моделирования геометрических объектов с помощью пакета прикладных программ MatLab с использованием многочленов Бернштейна и конструктивных средств теории R-функций.

Ключевые слова: R-функции, полиномы Бернштейна, кривые Безье, геометрическое моделирование.

MODELING OF GEOMETRIC OBJECTS USING BERNSTEIN POLYNOMIALS ON THE BASIS OF FUNDS THEORY OF R-FUNCTIONS

Lisin DA, assistant professor, cand. eng. sc., KNU them. VN Karazin
Lisina O.Yu., assistant professor, cand. phys. and math. sc., HNADU

Annotation. The problems of program development for the interactive modeling of geometric objects using the application package MatLab using Bernstein polynomials and constructive means of the theory of R-functions.

Keywords: R-functions, Bernstein polynomials, Bezier curves, geometric modeling.

Вступ

Як відомо в більшості випадків не представляється можливим описати реальні об'єкти аналітично, тобто за допомогою алгебраїчних рівнянь. До появи електронних обчислювальних машин (ЕОМ) і відповідних методів моделювання об'єкт задавався за допомогою довільно проведених ліній. Коротше кажучи, раніше не було якое попереднє математичне визначення ліній, а рішення практичної задачі починалося з виконання послідовних кро-

ків апроксимації і закінчувалося вручну. Кожен крок підгонки або доведення ґрунтувався на результатах експериментів. Але з появою ЕОМ і розроблених математичних методів з'явилася можливість машинного способу завдання кривих і поверхонь.

Комп'ютер у машинній графіці використовується для опису зображень, їх зберігання, маніпулювання ними, їх виклику та візуалізації, тобто в основному: для пасивних операцій. Комп'ютер виводить на екран попере-

дньо підготовлене зображення, і спостерігач не може безпосередньо управляти зображенням, перш ніж воно з'явиться на екрані. У кожному конкретному випадку зображення може бути або таким простим, як, наприклад, графіки простих функцій, або настільки складним, як візуалізація результатів моделювання процесу автоматичного польоту і посадки літака або космічного корабля.

Залежно від ступеня участі користувача в різних формах взаємодії з ЕОМ при побудові зображення, комп'ютерна графіка поділяється на два основні класи: "пасивну" або пакетну і "активну" або інтерактивну комп'ютерну графіку.

Підсистема інтерактивної комп'ютерної графіки визначається сукупністю апаратно-програмних засобів, що забезпечують реалізацію алгоритму рішення проектної задачі, при уточненні її формулювання. Інтерактивна комп'ютерна графіка - це так само використання ЕОМ для підготовки і відтворення зображень, але при цьому користувач оперативно вносить зміни в зображення безпосередньо в процесі його відтворення, тобто передбачається можливість роботи з графікою в режимі діалогу в реальному масштабі часу. Інтерактивна графіка являє собою важливий розділ комп'ютерної графіки, коли користувач має можливість динамічно керувати вмістом зображення, його формою, розміром і кольором на поверхні дисплея за допомогою інтерактивних пристроїв керування.

В інтерактивній комп'ютерній графіці (ІКГ), як одного з різновидів систем «людина-машина», враховуються психологічні та фізіологічні можливості людини. У загальному випадку це зводиться до виконання вимог: інженерної психології до графічному дисплею як пристрою відображення інформації, яка сприймається людиною, і терміналу як робочого місця «людина-оператора»; до програмного забезпечення ІКГ і мовам графічного діалогу, які повинні забезпечити подолання ряду психологічних бар'єрів, зокрема виключити нудьгу і розчарування.

Засоби ІГС забезпечують користувачеві певний рівень комфорту в процесі освоєння та експлуатації системи. Одним з різновидів таких засобів є система підказок, яка корисна для початківців користувачів, але може мати негативний вплив на досвідчених користува-

чів. Тому ІГС мають адаптивні сервісні засоби, які налаштовуються на рівень підготовленості користувача або передбачають можливість обходу (відключення) відповідних блоків сервісних засобів самим користувачем.

Виходячи з вищевказаного основними завданнями представленої роботи є: створення, систематизування та інтегрування математичних методів, щоб забезпечити достатній набір інструментів для моделювання геометричних об'єктів та подати результати в зручному вигляді для аналізу або подальшої роботи з використанням зручного інтерфейсу.

Постановка задачі

У практиці моделювання кривих ліній і поверхонь високого порядку застосовують параметричне завдання цих геометричних об'єктів. Відмова від явного і неявного завдання кусочно-гладких кривих в основному обґрунтовується наступним:

- при явному завданні не можна однозначно описати замкнуті криві, так як такі лінії необхідно попередньо розбивати на ряд сегментів і шукати опис кожного; отриманий опис не є інваріантним щодо поворотів, оскільки, щоб визначити образ кривої після повороту, необхідно виконати велику обчислювальну роботу;

- при неявному завданні можливе отримання неоднозначного рішення рівняння, крім того, існують криві, які не мають точного аналітичного виразу, або задаються системами рівнянь; мають місце складнощі при об'єднанні сегментів таких кривих.

Ці проблеми можливо скасувати, якщо для опису геометричних об'єктів використовувати поліноми Бернштейна, а для побудови в неявній формі рівнянь опису об'єктів застосувати апарат теорії R-функцій.

Опис математичного апарату

В.Л. Рвачов запропонував спосіб побудови неявних рівнянь кривих і поверхонь із ребрами, які можна розглядати як границю деяких областей [6]. Нехай Ω область n -мірного простору с границею S . Ідея побудови неявного рівняння межі області S складалася в запропонованій ним методиці конструювання функції $\omega(x_1, x_2, \dots, x_n)$, яка являється строго позитивною всередині об-

ласті, негативною поза неї і звертається в нуль на її границі. Очевидно, що рівняння $\omega(x_1, x_2, \dots, x_n) = 0$ є неявним рівнянням границі області.

За допомогою операцій над множинами (перетин, об'єднання, доповнення і інших) можна уявити область Ω у вигляді доповнення, перетину і об'єднання декількох під областей $\Omega_1, \Omega_2, \dots, \Omega_m$, що мають більш просту форму ніж Ω , і для кожної з під областей Ω_i відома функція $\omega_i(x_1, x_2, \dots, x_n)$: позитивна всередині області, негативна – поза неї і рівна нулю на кордоні. Таку функцію називатимемо функцією ідентифікації області або коротко - ідентифікатор області. Очевидно, що для будь-якої області таких функцій можна побудувати нескінченно багато.

У роботах по теорії R-функцій [4, 5] було визначено достатньо широке коло можливих її застосувань на більш високих рівнях прикладної математики: при оптимальному розміщенні геометричних об'єктів, розпізнаванні образів, математичному програмуванні, геометричному моделюванні, конструктивній теорії функцій і особливо при розв'язанні крайових задач математичної фізики.

У сучасних графічних системах і форматах, таких як PostScript (а також засновані на ньому формати Adobe Illustrator і Portable Document Format (PDF)), Scalable Vector Graphics (SVG), Metafont, CorelDraw і GIMP для подання криволінійних форм використовуються сплайни Без'є [1, 3]. Для побудови кривих Без'є використовуються поліноми Бернштейна [2], що укладені у проміжок $x \in [0, 1]$. Можна казати, що крива Без'є є поліномом Бернштейна з векторними коефіцієнтами.

Сплайни Без'є задаються параметричним рівнянням:

$$B(t) = (1-t)^3 P_0 + 3t(1-t)^2 P_1 + 3t^2(1-t) P_2 + t^3 P_3$$

Для того, щоб отримувати рівняння складних замкнутих областей використовуються R-функції, що дозволяють призводити у дію булеві операції кон'юнкції, диз'юнкції та заперечення над рівняннями записаних у неявному виді.

Тоді для такої реалізації треба перейти від параметричного виду до неявного. Кубічні сплайни Без'є задаються кубічними рівняннями відносно параметра t . І частіше за все ці рівняння не ін'єкційні відносно x та y .

Тому для того, щоб отримати зворотні рівняння $t(x)$ та $t(y)$ необхідно розбивати криву на три частини, тобто мова йде про составні криві Без'є. Це дуже складно реалізувати і математично і практично. Слід апроксимувати кривими вищих ступенів замкнуті області, які сформовані з декількох кривих Без'є.

Загальний вид апроксимуючих рівнянь:

$$\Phi_n(x, y) = \sum_{i=0}^n \sum_{j=0}^{n-1} A_{i,j} x^i y^j.$$

Щоб знайти невідомі коефіцієнти рівняння потрібно взяти відповідну кількість точок та побудувати систему лінійних алгебраїчних рівнянь:

$$\begin{pmatrix} x_1^n y_1^n & \dots & x_1^0 y_1^0 \\ \dots & \dots & \dots \\ x_k^n y_k^n & \dots & 1 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} A_{0,0} \\ \dots \\ A_{n,0} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ \dots \\ 0 \end{pmatrix}, \quad (*)$$

де кількість невідомих коефіцієнтів залежить від порядку функції (табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь, n	Кількість доданків, k
1	3
2	6
3	10
4	15
5	21
6	28
7	36

Система завжди має нульовий розв'язок, а для існування ненульового розв'язку системи необхідно, щоб визначник матриці дорівнював нулю

$$\begin{vmatrix} x_1^n y_1^n & \dots & x_1^0 y_1^0 \\ \dots & \dots & \dots \\ x_k^n y_k^n & \dots & 1 \end{vmatrix} = 0,$$

після чого обчислюються невідомі коефіціє-

нти, та будується бажана функція.

Якщо визначник матриці системи лінійних алгебраїчних рівнянь не дорівнює нулю, то слід знайти фундаментальну систему рішень для даної матриці та виразити усі невідомі через одну. Для цього з системи відокремлюється останнє рівняння, виконуються елементарні перетворення над рядками матриці коефіцієнтів, що приводить до східчастого виду матрицю. Ранг матриці дорівнює $k-1$, тоді як число невідомих дорівнює k . Тому одну з невідомих слід розглядати як вільний параметр та присвоїти їй значення c і знайти базисні невідомі $A_{i,j}$.

Щоб знайти приватне рішення, потрібно надати параметру c яке-небудь числове значення.

Після виконаних дій звертаємось до вихідної системи (*) та підставляємо знайденні коефіцієнти. За рахунок отриманого значення розраховується абсолютне відхилення від норми. Далі отримане абсолютне відхилення порівнюється з середнім значенням відстані між точками та знаходиться відносне відхилення. Якщо відносне відхилення перевищує значення 1%, слід взяти інший набір точок для ліпшої інтерполяції.

Такий алгоритм являється основою розробленої інтерактивної програми побудови геометричних об'єктів складної форми. Для полегшення побудови складних геометричних об'єктів при моделюванні в програмі були розроблені стандартні геометричні фігури. Деякі з них вже побудовані завдяки R-функціям, і рівняння, що їх описує, програмно задаються в неявній формі.

При контрольному тестуванні програми, остання показала досить велику швидкість обчислювання, та дуже точне відображення графіків (рис. 1).

На рис. 1 зображено, як виглядає поліном 6-ої степені, що описує інтерактивно побудований сплайн. Результуюча функція імпортується до файлу «результат». Відносна похибка апроксимації дорівнює 1% від середньої відстані між точками розбиття.

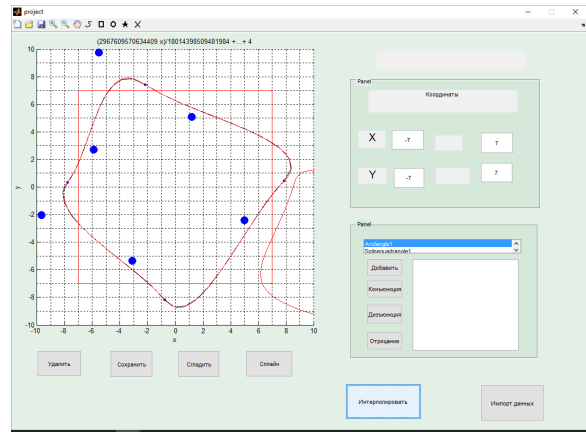

Рис. 1. – Інтерполяція сплайна з квадратом

Висновки

Прикладна програма для інтерактивного моделювання геометричних об'єктів на базі ядра MatLab. Знайденні рівняння складних областей апроксимовані з відносною похибкою 1% та можуть бути використані для рішення задач математичної фізики. Програма являє собою корисний інструмент геометричного моделювання.

Література

1. Безье П. Геометрические методы // П.Безье / Математика и САПР. 2. М.: Мир, 1989. - С. 96-257.
2. Бернштейн С.Н. О наилучшем приближении непрерывных функций посредством многочленов данной степени // С.Н.Бернштейн / Сообщ. Харьк. Матем. о-ва (2), - 1912.-№13.-с.49-144.
3. Кастельжо П. Теория полюсов // П.Кастельжо / Математика и САПР. 1. М.: Мир, 1988. - С. 130-200.
4. Максименко-Шейко К.В. R-функции в математическом моделировании геометрических объектов и физических полей // К.В. Максименко-Шейко / Харьков: ИПМаш НАН Украины, 2009. – 305 с.
5. Рвачев В.Л. Неклассические методы теории приближений в краевых задачах //В.Л. Рвачев, В.А. Рвачев / Киев: Наук. думка, 1979. – 196 с.
6. Рвачев В.Л. Теория R-функций и некоторые ее приложения. // В.Л Рвачев./ Киев: Наук. думка, 1982. – 551 с.

Рецензент: А.А. Тропіна, д.т.н., професор ХНАДУ.

Стаття постуила в редакцію 5 липня 2016 р.